

ჰუმანიტარია, ქართული ლიტერატურა
ეპოქალური სინამდვილე დავით თურდოსპირელის მინიატურებში
ნინო კოჭლოშვილი
იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ფილოლოგიის დოქტორი

დავით თურდოსპირელის მინიატურები, მიუხედავად მცირე პროზისთვის დამახასიათებელი მკაცრი კანონიკისა, არა მხოლოდ მწერლის სულიერ სამყაროში გვახედებს და მისი სუბიექტური განცდების თანაზიარს გვხდის, არამედ მთელი რიგი სიცხადით წარმოაჩენს მწერლის თანადროულ ეპოქალურ პრობლემებს.

დავით თურდოსპირელი ადრეული ასაკიდან ჩაერთო აქტიურ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში, ჯერ კიდევ სემინარიაში სწავლის პერიოდში რედაქტორობდა ლიტერატურულ-პუბლიცისტურ ჟურნალს „ჩვენი დროშა“ და აღმანახს „პირველი ტალღა“. ჟანდარმერია ყურადღებით ადევნებდა თვალყურს ახალგაზრდა მწერლის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ნაბიჯებს.

დავით თურდოსპირელის მინიატურული პროზა მრავალმხრივ ეხმიანება მეოცე საუკუნის დასაწყისის ქართველთა ისტორიულ-პოლიტიკურ თუ კულტურულ-საზოგადოებრივ ყოფას.

მწერალს ქვეყანაში განვითარებულმა ისტორიულ-პოლიტიკურმა მოვლენებმა სათქმელის შენიღბვის სხვადასხვა გზისკენ უბიძგა. რიგ შემთხვევაში თუ შეფარვით ცდილობდა უფლებაყრილი ქვეყნისთვის გზა ხსნისა ეჩვენებინა, რიგ შემთხვევაში კი თითქმის ერთი და იმავე სათაურით აბსოლუტურად განსხვავებული შინაარსის ნაწარმოებებს ქმნიდა.

მინიატურაში „მჭკნარის ფოთლებთან“ შეფარვით განმჟღავნებული ურვის მიზეზი უთუოდ მწერლის თანადროული ყოფითაა გამოწვეული.

1916 წლით დათარიღებულ მინიატურაში „სიყვარული“ ერთ შეხედვით სიყვარულის ფილოსოფიის მაძიებელი, ქვეყნიერების დასაბამიდან დღემდე მისი მატანისა რომ ვერაფერი გაუგია რა, თავისუფლების ხიბლით ტკობისა და მონობის ბორკილების დასამასხვრევად თავგანწირული ბრძოლისიკენ მოუწოდებს მკითხველს.

დავით თურდოსპირელის ავტოგრაფებზე მუშაობამ მწერლის შემოქმედებითი პროცესისთვის დამახასიათებელი არაერთი ნიუანსი გამოკვეთა. რაც განსაკუთრებით დამახასიათებელია მისი ხელნაწერებისთვის, რომლებიც ძირითადად შავი ავტოგრაფებია და ნათლად გვიჩვენებს მწერლის შემოქმედებითი მუშაობის პროცესს, ავტორის მიერ ხელმოწერილი და დაუთარიღებელია. ვფიქრობთ, მწერალი შეგნებულად არ ათარიღებდა თავის ხელნაწერებს. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მიუხედავად იმისა, რომ თავისი სათქმელის მკითხველამდე მიტანას სხვადასხვა საშუალებებით ცდილობდა, ხელნაწერების დაუთარიღებლობაც, ალბათ, ერთ-ერთი ხერხი იყო თავისუფალი აზრის დასაცავად.

დავით თურდოსპირელის მინიატურები, მიუხედავად თავისუფალი აზრის დევნა-შევიწროებისა, საინტერესოდ ავლენს მწერლის დამოკიდებულებას თანადროულ ისტორიულ-პოლიტიკურ ყოფასთან, ამავედროულად ქვეყნის უკეთესი მერმისისთვის ბრძოლის გზებსაც სახავს.

საკვანძო სიტყვები: დავით თურდოსპირელი, ქართული მცირე პროზა, მინიატურა.

დავით თურდოსპირელის მინიატურები, მიუხედავად მცირე პროზისთვის დამახასიათებელი მკაცრი კანონიკისა, არა მხოლოდ მწერლის სულიერ სამყაროში გვახედებს და მისი სუბიექტური განცდების თანაზიარს გვხდის, არამედ მთელი რიგი სიცხადით წარმოაჩენს მწერლის თანადროულ ეპოქალურ პრობლემებს.

დავით თურდოსპირელი ადრეული ასაკიდან ჩაერთო აქტიურ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში, ჯერ კიდევ სემინარიაში სწავლის პერიოდში რედაქტორობდა ლიტერატურულ-პუბლიცისტურ ჟურნალს „ჩვენი დროში“ და აღმანახს „პირველი ტალღა“. მან გიორგი ქუჩიშვილთან ერთად 1906 წელს გამოსცა ჟურნალი „მახვილი“. ჟანდარმერია ყურადღებით ადევნებდა თვალყურს ახალგაზრდა მწერლის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ნაბიჯებს. 1906 წელს დავით თურდოსპირელის წიგნად გამოცემულ მოთხრობას „თავისუფლების მსხვერპლი“ ტირაჟის დიდი ნაწილის განადგურება და ავტორის დაპატიმრება მოჰყვა.

დავით თურდოსპირელი, კიევის უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ აქტიურ პუბლიცისტურ საქმიანობას ეწეოდა. მისი პუბლიცისტიკა მრავალმხრივ ეხმიანება მეოცე საუკუნის დასაწყისის ქართველთა ისტორიულ-პოლიტიკურ თუ კულტურულ-საზოგადოებრივ ყოფას. პუბლიცისტური წერილებიდან განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს „ლორის მიდამოებში“, რომელიც 1921 წელს გაზეთ „ერთობაში“ გამოქვეყნდა.

ამ წერილში საკმაოდ მწვავედ არის ასახული ეროვნული პრობლემები, რაც, სამწუხაროდ, დღესაც არ კარგავს აქტუალობას, წერილში ვკითხულობთ:

„როდესაც ბუნება ქართველობას გვაჩენდა – ყოველივე უნარი და ნიჭი თავს დაგვაბერტყა, მხოლოდ ეროვნული თავმოყვარეობა, საკუთარი თავისა და ვინაობის ყადრი დაენანა და მარტო ერთი პეშვი გაიმეტა.

სხვანაირად ვერ ავხსნი ჩვენს დამოკიდებულებას იმ კუთხეებთან, რომელიც საქართველოს ომამდელ საზღვრების აღდგენას შეეხებოდა.

ყველაფერში მამაცნი ვართ, ყველგან პირველი ვხვდებით მტერს თუ მუყვარეს, ამ კუთხეში კი კრძალულობას ვიჩენთ...

ახია ჩვენზე...

არ ვიმჩნევთ ამ აშკარა გლეჯას საქართველოს სათუთი ორგანიზმისას და აკი ყვავ-ყორნებივით გვეხვევიან მსუნაგები და გაძიძგნას გვიპირებენ. შელოცვილ მგლებივით ყბა შეგვიკრავს და გვრცხვენია ჟამთა სიავისგან დაფლეთილ საზღვრების

შემოერთებაზე ლაპარაკი - ემანდ, ნაციონალისტობა არავინ შეგვწამოსო - ვშიშობთ და რაღა თქმა უნდა ბევრი კუთხე, რომელიც უმალ უნდა შემოგვეერთებია - რაწამს გაიშალა ჩვენი სახელმწიფოებრიობის დროშა - ჯერც ისევ სადავოდ გამხდარა...“(1.2)

დავით თურდოსპირელის ლიტერატურული მემკვიდრეობა ჩვენს ქვეყანაში მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში განვითარებული ისტორიულ-პოლიტიკური მოვლენების ფონზე იქმნებოდა, რამაც, ბუნებრივია, მწერლის შემოქმედებით ცხოვრებაზეც გავლენა იქონია. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ მას მხოლოდ საბავშვო თემატიკაზე შექმნილ ლექსებსა და მოთხრობებს უქვეყნებდნენ, პუბლიცისტიკა თუ თანადროული ყოფის ამსახველი ნაწარმოებები კი მხოლოდ არქივის კუთვნილებად რჩებოდა.

ამ თვალსაზრისით გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმში დაცული მწერლის არქივი ბევრ საინტერესო მასალას ინახავს, რომელთა უმრავლესობა ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელია და შესაბამისად, სამეცნიერო მიმოქცევის მიღმაა დარჩენილი.

მწერალს ქვეყანაში განვითარებულმა ისტორიულ-პოლიტიკურმა მოვლენებმა სათქმელის შენიღბვის სხვადასხვა გზისკენ უბიძგა. რიგ შემთხვევაში თუ შეფარვით ცდილობდა უფლებაყრილი ქვეყნისთვის გზა ხსნისა ეჩვენებინა, რიგ შემთხვევაში კი თითქმის ერთი და იმავე სათაურით აბსოლუტურად განსხვავებული შინაარსის ნაწარმოებებს ქმნიდა.

მინიატურაში „მჭკნარის ფოთლებთან“ შეფარვით განმჟღავნებული ურვის მიზეზი უთუოდ მწერლის თანადროული ყოფითაა გამოწვეული. ნაწარმოები სათაურიდანვე განაწყობს მკითხველს მიუღებელი აწმყოთი ამღვრეული ცის კაბადონის ქვითინის მოსასმენად, მწვავედ მსუსხავი ქარისგან საცოდავად აწრიალებულ ყვითელ ფოთლებთან ერთად სიკვდილის ცელის წკრიალით რომ მიმოფანტავს მოყვასთა ირაო ფიქრებს და გაუთენებელი, წყვდიადი ღამის გარდუვალობას აუწყებს. გახლოდშობილებულ ბაღში აჩრდილივით აცახცახებულ პერსონაჟს, ძილში რომ ეძებს თავდავიწყებას, მაინც უკეთესი მერმისის იმედი ამლიერებს და სჯერა, რომ „მალე გაივლის ეს მწვავე წუთები... აგერ ის ახლოვდება... ახლოვდება ის გარდუვალი...“.

1916 წლით დათარიღებულ მინიატურაში „სიყვარული“ ერთ შეხედვით სიყვარულის ფილოსოფიის მაძიებელი, ქვეყნიერების დასაბამიდან დღემდე მისი მატანისა რომ ვერაფერი გაუგია რა, თავისუფლების ხიბლით ტკბობისა და მონობის ბორკილების დასამასხვრევად თავგანწირული ბრძოლისიკენ მოუწოდებს მკითხველს.

დავით თურდოსპირელის ავტოგრაფებზე მუშაობამ მწერლის შემოქმედებითი პროცესისთვის დამახასიათებელი არაერთი ნიუანსი გამოკვეთა. რაც განსაკუთრებით დამახასიათებელია მისი ხელნაწერებისთვის, რომლებიც ძირითადად შავი ავტოგრაფებია და ნათლად გვიჩვენებს მწერლის შემოქმედებითი მუშაობის პროცესს, ავტორის მიერ ხელმოწერილი და დაუთარიღებელია. ვფიქრობთ, მწერალი შეგნებულად არ ათარიღებდა თავის ხელნაწერებს. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მიუხედავად იმისა, რომ თავისი სათქმელის მკითხველამდე მიტანას სხვადასხვა

საშუალებებით ცდილობდა, ხელნაწერების დაუთარიღებლობაც, ალბათ, ერთ-ერთი ხერხი იყო თავისუფალი აზრის დასაცავად.

ყურადღებას იპყრობს დავით თურდოსპირელის ის შავი ავტოგრაფები, რომლებიც უშუალოდ გვაცნობს მწერლის დამოკიდებულებას მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში მიმდინარე ისტორიულ-პოლოტიკურ მოვლევებთან.

ამ თვალსაზრისით საინტერესოა მინიატურა „ზამთრის“ ავტოგრაფი. მინიატურა ტიპიური საბავშვო ნაწარმოებია, ზამთრის პეიზაჟებით დასურათხატებული, თოვლის მოსვლით გამოწვეული ბავშვების ემოციებით დატვირთული, მინიატურას ასეთი ფინალი აქვს:

„რა ხუმარა რამ არის ზამთარი.

მან არ იცის გარჩევა ახალგაზრდისა თუ მოხუცისა.

აგერ ტუხანთ ბაბუა ყავარჯნით რომ მიხანხალებს ბამბასავით თეთრ ულვაშზე ლოლოები დაუკიდია.

ეჭიდება ბაბუა, ეჭიდება და ველაარ მოუძვრია.

გაჩაღდა, გაჩაღდა თამაში.

გუნდაობით რომ გული იჯერეს მშენებლობას შეუდგნენ...

მათ გაახსენდათ ჩრდილოეთ პოლუსის მეზამთრეები... თავი წარმოიდგინეს ყინულის გმირებდ და ჰერი...

ვინ ბელადის სურათი და საბჭოთა კავშირის დროშა აღმართა... ზოგი კიდევ დაკვირვებას აწარმოებდა თოვლზე...

მთელი ეს თამაში-საქმიანობა დაგვირგვინდა ჯანსაღი სიმღერებით ბედნიერ და საამურ ცხოვრებაზე“ (2. N 29018-12).

მინიატურა ავტორის მიერ ხელმოწერილია და როგორც მწერლის ავტოგრაფების დიდი ნაწილი, ესეც დაუთარიღებელია. საინტერესოა ავტორის მიერ გადახაზული ადგილები. დავით თურდოსპირლეს გადაუხაზავს *ბელადის სურათი*, სიტყვა *ჯანსაღი* და *ბედნიერ და საამურ ცხოვრებაზე*.

ამ, ერთი შეხედვით, უმნიშველო დეტალით ნათლად იკვეთება მწერლის დამოკიდებულება თანადროულ ისტორიულ-პოლიტიკურ ყოფასთან.

დავით თურდოსპირელის ეროვნული მრწამსი და შეუპოვარი ხასიათი საინტერესოდ არის გამოვლენილი მინიატურაში „ძემგია“.

„სურნელების მისაღებდ საჭიროა წვა..

ასეთი წვა გვესაჭიროება თითოეულ ჩვენთაგანს, როცა ახალზე ოცნებობ.

აგიჩემებია რაღაც იდეალები, რომელსაც არავინ გაიგებს, არც სჭირდება...

რა გემართება?

_სჯობია დაილუპო ახლის ძიებაში ვიდრე დაობდე ძველზე ყურყუტში.

_ეგ რომანტიკაა.

_მაგრამ რომანტიკა პროგრესული, მაღელვებელი, ამაჯანყებელი...

მე რომ ლოკოკინასავით ჩემს ბნელ ნიჟარაში შევმწყვდეულიყავი, ასე არ გამომიმეტებდნენ.

მე მაინც არა ვჩივი.

მე ვარჩევდი ჭკვაზე შევშლილიყავი, ვიდრე მათ მოვწონებოდი“ (3. N24468-10).

ამ მინიატურის იდეური საზრისის ლოგიკური გაგრძელებაა დავით თურდოსპირელის ლექსი, მეტეხის ციხეში პატიმრობისას დაწერილი, მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში ერთგვარ ჰიმნად რომ იქცა:

„ჩვენ უბრძოლველად სამშობლოს
არვის მივცემთ გულსაკლავად,
თუნდ მთელი ქვეყნიერება,
გადაგვექცეს ცივ საფლავად,
თეთრი გიორგი ქართველებს,
მოუძღვის აბჯარ ჟღრიალით,
ჩვენც შევუერთდეთ მამაცებს
სამფერი დროშის ფრიალით,
ერთად წავიდეთ ბრძოლაში,
ჩავლექოთ ციხის კარები,
საქართველოდან ავგავოთ
ცივ ჩრდილოეთის ჯარები.“

საინტერესოა დავით თურდოსპირელის მინიატურა „ცეცხლი“. ამ ნაწარამოებში ცეცხლი წარმოდგენილია, როგორც მეოცე საუკუნის პირველი ნახევრის პოლიტიკური ყოფის ერთ-ერთი აუცილებელი ატრიბუტი, რაც უდავოდ უკავშირდება დავით თურდოსპირელის ლიტერატურულ-საზოგადოებრივ ცხოვრებას, ამავდროულად, ვფიქრობთ, ნაწარამოების აზრობრივი ქვეტექსი, გარკვეულწილად, განასახიერებს ცეცხლთან დაკავშირებულ მსოფლიო ხალხთა წარმოდგენებს.

როგორც ცნობილია, მტრული სამყაროთი გარემოცულმა უძველესმა ადამიანებმა უმთავრესი საზრუნავის, შემწის ძიებისას ცეცხლს მიაგნო, რომელსაც აღფრთოვანებისა და ძრწოლის გაორებული გრძნობით უცქერდა. უძველესი ადამიანი მიწიდან ზეცისკენ ზეატყორცნილ ალს ზეგარდმო ძალებს უკავშირებდა.

უძველეს კულტურებში ცეცხლს, როგორც ღვთაებას ეთაყვანებოდნენ. შემდგომში კი ცეცხლს მზის მიწიერ ანალოგიად მიიჩნევდნენ.

უკვე მოგვიანებით სხვადასხვა ხალხთა კულტურაში ცეცხლმა სხვადასხვაგვარი დატვირთვა შეიძინა. ცეცხლის კულტზე აღმოცენდა ძველი ირანის უმთავრესი რელიგია ზოროასტრიზმი, ცეცხლზე იყო დაფუძნებული ზოროასტრიზმისგან დამოუკიდებლად განვითარებული მითრაიზმი, რომლის კოსმოლოგიაც ცეცხლზე იყო დაფუძნებული. მითრას ტაძრებში დამკვიდრებული უქრობელი ცეცხლის ტრადიცია ამ რწმენას უკავშირდება.

ინდუისტურ მითოლოგიაში ცეხლის საკრალური ბუნება სამსახოვანია –შემოქმედი, შემნახველი და დამანგრეველი.

ანტიკური მითოლოგია ცეხლს ზევსს, ჰეფესტოსა და პრომეთეს უკავშირებს. ძველ რომში ცეხლის კულტი კერის კულტად აღიქმებოდა და საოჯახო კერის მფარველი ღვთაება ვესტა რომაულ პანეონში განსაკუთრებული მოწიწებით სარგებლობდა.

ქრისტიანულ სიმბოლიკაში ცეხლი თავისი დუალისტური არსითაა წარმოგდენილი: წმინდა საუკუნო ცეცხლითა და საუკუნო ცეცხლის სახით. ცეხლი სულიწმინდის სიმბოლოა. შემთხვევითი არ არის რომ ანგელოზები ცეცხლოვანი შარავანდედითა და ცეცხლვანივანი სამოსით არიან წარმოდგენილნი.

„ცეცხლი სულია დაუდეგარი, რევოლუციონერი. ისა ჰკითხულობს ყველა რევოლუციურ გამოცემებს...

როდესაც ვისმეს ეწვევა ჟანდარმერია მას გაანადგურებენ ცეცხლში.

მან ყველა გეგმა და შეთქმულება იცის.

ფარული სიყვარულის ამბორსაც კარგადაა გაცნობილი...

რამდენი მგოსნის აღსარება იწერება, მაგრამ ყველა როდი აღწევს კაცობრიობამდის.

ცეცხლი კი უქველად გაეცნობა მას...

მგოსნებს სწორედ იმიტომ უყვართ ცეცხლის პირას სხდომა.

მათ ესმით ცეცხლის ენა.

ამ ცეცხლმა იცის მათ თანამომძეთა გაუმჟღავნებელი ამბები და ...

ცეცხლი იმასაც სპობს, რაც დრომოჭმულია...

ჩვენ ბევრჯელ ვწვავთ იმას, რაც წისქვილის ლოდით გვამბიმებს.

ცეცხლი სწავს, მაგრამ ცეცხლმა დათბობაც იცის“ (4. N29018).

დავით თურდოსპირელის მინიატურები, რომლებმაც მეოცე საუკუნის ქართული მცირე პროზის განვითარების საქმეში გარკვეული წვლილი შეიტანეს მრავალმხრივ იქცევს მკითხველის ყურადღებას. განსაკუთრებით საინტერესოა მწერლის თანადროული ყოფის ამსახველი მინიატურები, რომლებიც მიუხედავად თავისუფალი აზრის დევნა-შევიწროებისა, საინტერესოდ ავლენს მწერლის დამოკიდებულებას თანადროულ ისტორიულ-პოლიტიკურ ყოფასთან, ამავედროულად ქვეყნის უკეთესი მერმისისთვის ბძროლის გზებსაც სახავს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1.თურდოსპირელი, დ. (1921). ლორის მიდამოებში II, გაზეთი „ერთობა“, 12: 2;

2.თურდოსპირელი, დ. გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, N 29018-12;

3.თურდოსპირელი, დ. გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, N N24468-10;

4. თურდოსპირელი, დ. გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, N. N29018;

5. სიმბოლოთა ილუსტრირებული ენციკლოპედია, II, (2007). თბილისი: ბაკმი გამომცემლობა.

Humanities, Georgian literature

Epoch reality in Davit Turdospireli's miniatures

Nino Kochloshvili

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Doctor of Philology

Davit Turdospireli's miniatures, despite the strict canonical description for small prose, not only give us a glimpse into the spiritual world of the writer and share his subjective feelings, but also clearly present a number of contemporary epochal problems of the writer.

Davit Turdospireli was involved in active social and political life from an early age, while still studying at the seminary, he edited the literary and journalistic magazine "Our flag" and the almanac "Pirveli Talva". Gendarmerie carefully followed the socio-political steps of the young writer.

Davit Turdospireli's miniature prose echoes in many ways the historical-political and cultural-social existence of Georgians at the beginning of the twentieth century.

The historical and political events in the country pushed the writer to different ways of disguising what he had to say. In some cases, he tried to show the way to salvation for the country that had been disenfranchised, and in some cases, he created works with almost the same title and completely different content.

The reason for the distress revealed in the miniature by covering it with "withered leaves" is undoubtedly caused by the contemporary presence of the writer.

In the miniature dated 1916, "Love", seemingly a searcher of the philosophy of love, who has not heard anything about its annals since the beginning of the world, calls the reader to enjoy the charm of freedom and selfless struggle to break the shackles of slavery.

The work on Davit Turdospireli's autographs revealed a number of nuances characteristic of the writer's creative process. What is especially characteristic of his manuscripts, which are mostly black autographs and clearly show the writer's creative work process, are signed and undated by the author. We think that the writer deliberately did not date his manuscripts.

As we have already mentioned, despite the fact that he tried to convey his message to the readers by various means, the undated manuscripts was probably one of the ways to protect free thought.

Davit Turdospireli's miniatures, despite the persecution and harassment of free thought, interestingly reveal writer's attitude to the historical and political existence of the country, at the same time, they also draw crystal paths for a better life of the country.

Key words: Davit Turdospireli, Georgian short prose, miniature.